

УДК 330.837:631.115:351.778(477)

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V51\(2025\)-29](https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-29)

Тивончук Я. А., аспірант кафедри економіки підприємств Миколаївського національного аграрного університету, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0009-0002-0210-0921

e-mail: Tyvonchuk@mnau.edu.ua

Інституціональні дисбаланси у системі реалізації економічних інтересів фермерських господарств: проблематика та шляхи подолання

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз інституціональних дисбалансів, що ускладнюють реалізацію економічних інтересів фермерських господарств в Україні в умовах трансформаційної та воєнної економіки. Розкрито особливості формальних і неформальних інституцій, які визначають доступ фермерів до ресурсів, інфраструктури, державної підтримки та ринку. Виявлено ключові бар'єри – нормативну фрагментарність, правову нестабільність, слабку кооперацію та обмежену участь у процесі прийняття рішень. Особливу увагу приділено впливу воєнних викликів на функціонування фермерських господарств: мінування територій, руйнування інфраструктури, втрати активів. Обґрунтовано необхідність формування стійкої інституційної архітектури, орієнтованої на забезпечення довгострокового доступу до земельних, фінансових та управлінських ресурсів. Запропоновано підходи до вдосконалення нормативно-правового середовища, зокрема через розвиток аграрної кооперації, адаптацію механізмів державної підтримки та посилення ролі органів місцевого самоврядування. У статті підкреслено важливість міжсекторальної взаємодії для формування результатноорієнтованої політики підтримки дрібного агровиробника в умовах війни та відновлення.

Ключові слова: інституціональні бар'єри, фермерські господарства, економічні інтереси, воєнна економіка, земельні відносини, кооперація, державна підтримка, аграрна політика, правова невизначеність, сталий розвиток.

Tyvonchuk Ya. A., postgraduate student of the Department of Enterprise Economics, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Institutional Imbalances in the System of Realizing the Economic Interests of Farm Enterprises: Challenges and Ways to Overcome Them

Abstract. Introduction. Farm enterprises play a crucial role in Ukraine's agricultural economy, particularly with regard to ensuring rural development, food security, and preserving traditional livelihoods. The full-scale war has intensified structural changes in agrarian production, logistics, and investment activities, making it strategically important for farm enterprises to realize their economic interests. However, institutional barriers, such as limited access to resources, legal inconsistencies, weak representation, and the gap between formal policy mechanisms and actual conditions, significantly constrain farmers' ability to function sustainably.

Purpose: This study aims to conduct a comprehensive analysis of the institutional factors that influence the realization of the economic interests of Ukrainian farm enterprises under wartime and transformation conditions. This study aims to identify formal and informal constraints, assess their implications, and develop evidence-based recommendations to improve the institutional environment in the agricultural sector.

Results. The study reveals that institutional imbalances, such as fragmented regulations, limited access to land and financing, weak institutional support, and underdeveloped agricultural cooperation, limit farmers' ability to plan and invest. The war has exacerbated these issues by exposing farmers to physical threats, infrastructural damage, and increased economic risks. The absence of tailored, regionally adapted public policies, coupled with limited coordination between the government and local institutions, further undermines the sector's resilience. The study emphasizes the importance of secure land tenure, simplified legal frameworks, improved access to support programs, and enhanced horizontal and vertical integration of producers.

Conclusions. Realizing farmers' economic interests under conditions of war and uncertainty requires reforming the institutional system. This includes strengthening public-private partnerships, expanding the role of local governments, and improving legal and financial mechanisms. The article emphasizes the need for targeted, predictable, and transparent support tools, as well as the importance of post-war recovery planning through integrated institutional strategies.

Keywords: institutional barriers; farm enterprises; economic interests; wartime economy; land relations; cooperation; state support; agricultural policy; legal uncertainty; sustainable development.

JEL Classification: Q18, Q15, D02, H23, O17.

Постановка проблеми. Фермерські господарства України виступають важливою складовою аграрної економіки, забезпечуючи сталий розвиток сільських територій, продовольчу безпеку та збереження традиційного укладу життя. Особливої ваги їх функціонування набуло в умовах повномасштабної війни, що істотно вплинула на структурні параметри аграрного виробництва, логістику, інвестиційну активність і мотивацію до ведення господарства. В цих умовах питання реалізації економічних інтересів фермерських господарств набуває стратегічного значення.

Проте процес реалізації таких інтересів ускладнюється рядом інституціональних бар'єрів. Серед них можна виокремити обмежений доступ до ресурсів (земельних, фінансових, інформаційних), неоднорідність у нормативно-правовому полі, неузгодженість політик державної підтримки, а також недостатній рівень представленості фермерів у процесі прийняття рішень. Такі явища не завжди мають системний характер, однак їх сукупний ефект стримує відтворення фермерського потенціалу, знижує рівень інвестиційної привабливості галузі та загрожує довгостроковій економічній стійкості сільських громад.

Окрему увагу привертає розрив між формальними механізмами реалізації економічних інтересів (закони, програми, регламенти) та фактичними умовами функціонування аграрного виробника. Цей розрив часто формує середовище, в якому господарювання базується не стільки на інституційній стабільності, скільки на адаптації до змінних, іноді непередбачуваних обставин. У воєнний період ці проблеми загострилися, висвітливши необхідність перегляду інституційної архітектури в частині аграрного сектора.

Постає необхідність у поглибленому дослідженні інституціональних аспектів реалізації економічних інтересів фермерських господарств, з метою розробки пропозицій щодо удосконалення чинної системи. Йдеться про формування таких механізмів, які б враховували поточні ризики, забезпечували економічну автономність фермерів, а також дозволяли адаптуватися до нових умов через збалансовану взаємодію державних і недержавних інституцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі інституціональні аспекти розвитку аграрного сектору України та реалізації економічних інтересів його суб'єктів розглядалися з різних теоретичних і практичних позицій. Зокрема, значну увагу цим питанням приділено у працях вітчизняних дослідників, серед яких варто виокремити В.Л. Смесову, Н.М. Богдан, Л.Я. Глубіш, О.М. Діденку, С.Ю. Івашину, О.Ф. Івашину, М.В. Дубініну, І.О. Крюкову, Л.Л. Лазебник, Д.В. Левченка, О.В. Нікішину, Н.Л. Новікову, Ю.Д. Радіонову, Н.В. Рябцеву, О.О. Алсуф'єву, О.М. Ляшенку та Т.В. Сак. Їхні праці

сформували методологічне підґрунтя для подальшого осмислення природи, функцій та взаємодії економічних інтересів у системі суспільного відтворення.

Зокрема, у дослідженнях Смесової В.Л. [1] та Богдан Н.М. [2] акцентовано на динаміці змін економічних інтересів у контексті інституційної трансформації, а також на їх ролі як джерела ресурсного забезпечення регіонального розвитку. Глубіш Л.Я. [3] звертає увагу на теоретичні платформи групових економічних інтересів, особливо в умовах ринкової взаємодії. Діденко О.М. [4] обґрунтовує концептуальні підходи до тлумачення сутності економічного інтересу, наголошуючи на необхідності його цілісного розуміння в межах економічної науки. Водночас Крюкова І.О. [8] підкреслює діалектичну єдність і суперечність у системі економічних інтересів, що зумовлює потребу в їх постійному узгодженні на різних рівнях управління.

Вагомий внесок у дослідження впливу інституціонального середовища на реалізацію економічних інтересів зробили Івашина С.Ю. та Івашина О.Ф. [6], які розглядають інститути як складну систему норм і правил, що визначають умови економічної поведінки суб'єктів господарювання. Аналогічну позицію займає Дубініна М.В. [7], яка аналізує регіональні особливості інституціонального впливу, вказуючи на тісний зв'язок між якістю інститутів і реалізацією економічних інтересів на місцевому рівні. У свою чергу, Лазебник Л.Л. [9] акцентує увагу на механізмах державного впливу, які мають вирішальне значення для формування економічних пріоритетів і узгодження інтересів між різними групами стейкхолдерів.

У ряді праць, зокрема Левченка Д.В. [10] та Новікової Н.Л. [12], порушено питання нормативно-правової природи інтересу як категорії економіко-правового регулювання, що дозволяє глибше осмислити функціональну роль держави у процесі захисту та просування інтересів аграрних виробників. Окремі автори, серед яких Рябцева Н.В. та Алсуф'єва О.О. [14], зосереджуються на специфіці узгодження інтересів суб'єктів інноваційної діяльності, наголошуючи на складності процесів балансування інтересів у межах інноваційного розвитку.

Натомість Нікішина О.В. [11] обґрунтовує механізми узгодження економічних інтересів в інтегрованих аграрних ринках, що є особливо актуальним в умовах посилення інтеграційних процесів і потреби в ефективному регулюванні агропродовольчих ланцюгів. У свою чергу, Ляшенко О.М. [15] та Сак Т.В. [16] досліджують економічні інтереси стейкхолдерів підприємств і малого бізнесу, підкреслюючи роль формальних та неформальних інструментів у їх захисті та просуванні.

На концептуальному рівні теоретичне осмислення впливу інституцій на економічну поведінку суб'єктів господарювання у світовій науковій думці здійснили

Д. Норт, О. Вільямсон та Е. Остром. Їхні напрацювання щодо формальних та неформальних інституцій (у розумінні правил гри в суспільстві) є визначальними для аналізу стійкості економічних систем в умовах невизначеності та обмежених ресурсів. Водночас трансляція цих теоретичних положень на український аграрний контекст, з огляду на специфіку дрібного фермерства та обмеженість його доступу до правових і фінансових інструментів, вимагає глибшої адаптації.

Незважаючи на значну кількість досліджень, на сьогодні бракує цілісних емпіричних і концептуальних напрацювань, які б системно висвітлювали інституційні бар'єри реалізації економічних інтересів фермерських господарств саме в умовах воєнної економіки. Існуючі джерела здебільшого фрагментовано розглядають окремі аспекти проблеми, що ускладнює формування ефективної державної політики, здатної не лише реагувати на кризові ситуації, а й запобігати довготривалим структурним деформаціям аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація економічних інтересів фермерських господарств значною мірою залежить від наявності стабільних інституційних умов. До ключових елементів такого середовища належать дієві механізми захисту прав власності, відкритий доступ до виробничих ресурсів, забезпечення умов справедливої конкуренції та можливість участі в ринкових процесах. Саме інституційна система формує "правила гри", які визначають поведінку

учасників аграрного сектору та рівень їхньої економічної активності.

У сучасних умовах, коли Україна перебуває під впливом глибоких соціально-економічних і безпекових викликів, інституційна спроможність відіграє особливо важливу роль. Якість інституцій, які регулюють функціонування аграрного ринку, визначає здатність фермерських господарств адаптуватися до змін, реалізовувати інвестиційні проекти та формувати стратегії розвитку.

Інституціональна економіка розглядає інститути як сукупність формальних і неформальних норм, що регулюють економічну поведінку суб'єктів господарювання та впорядковують суспільні взаємодії. У контексті українського аграрного сектору ця система залишається фрагментованою і нестабільною. Формальні інститути, зокрема нормативно-правові акти, програми підтримки та державна регуляція, не завжди є узгодженими між собою й часто мають декларативний характер. Це знижує передбачуваність для фермерських господарств і ускладнює реалізацію їх економічних інтересів. Водночас неформальні інститути — локальні звичаї, особистісні зв'язки та неофіційні практики — відіграють важливу роль у щоденній діяльності фермерів, проте не завжди сприяють прозорості та доступності ресурсів. Для систематизації основних інституціональних бар'єрів, з якими стикаються фермерські господарства в умовах війни, наведено класифікацію в таблиці 1.

Таблиця 1 Типізація інституціональних бар'єрів для фермерських господарств в умовах війни

Тип бар'єра	Прояви	Наслідки для фермерських господарств
Формальні інститути	Фрагментарне законодавство, податкова нестабільність	Низька передбачуваність, труднощі з плануванням
Неформальні інститути	Низький рівень довіри, неофіційні домовленості	Підвищені транзакційні витрати, обмежений доступ до кооперації
Організаційно-управлінські	Обмежена спроможність громад, низький професіоналізм	Неефективне розподілення ресурсів, затримки в реалізації програм
Безпекові	Мінування полів, ризики фізичної безпеки	Переривання виробничих циклів, втрати активів
Інфраструктурні	Руйнування логістичних шляхів, нестача техніки	Проблеми зі збутом, збільшення витрат

Джерело: узагальнено автором за [2; 6; 7; 9; 12]

Наведена класифікація демонструє, що інституціональні бар'єри охоплюють як формальні, так і неформальні чинники, а також мають організаційний, безпековий та інфраструктурний характер. Їх сукупний вплив посилюється в умовах воєнної економіки, створюючи багаторівневі обмеження для реалізації економічних інтересів фермерських господарств.

Одним із найвідчутніших викликів залишається інституційна неузгодженість у земельних відносинах. Процедури реєстрації прав власності залишаються складними, а доступ до землі для фермерів — недостатньо гарантованим. У деяких випадках

виникають конфлікти, пов'язані з орендними відносинами. Така ситуація ускладнює реалізацію довгострокових стратегій господарств, адже ефективне функціонування ринку передбачає чітке визначення і захист прав власності.

Реалізація економічних інтересів фермерських господарств має виразний просторовий аспект. Особливо це помітно в сільських громадах, де спостерігається низький рівень соціального капіталу, а також у прикордонних і прифронтових територіях. У таких умовах гостро виявляється потреба в посиленні інституційної підтримки. Попри позитивні очікування від реформи децентралізації, на практиці громади

нерідко зіштовхуються з обмеженим доступом до фінансових та організаційних ресурсів. Це стримує розвиток місцевих ініціатив, зокрема в аграрному секторі.

Питання інституційної підтримки не зводиться лише до адміністративного рівня. Воно відображає складні взаємодії між різними групами економічних інтересів: державними, корпоративними та фермерськими. У багатьох випадках інтереси дрібних і середніх сільгоспвиробників залишаються на периферії економічної політики. Часто короткострокові державні пріоритети переважають над довгостроковими стратегіями сталого розвитку аграрної сфери. Такий дисбаланс ускладнює формування стабільного інституційного середовища для фермерського сектору.

Ситуація значно ускладнилася в умовах війни. Фермерські господарства зіткнулися не лише з економічними викликами, а й з прямими загрозами фізичному існуванню. Зокрема, йдеться про мінування сільськогосподарських угідь, пошкодження інфраструктури, втрати техніки, обладнання та запасів. Це сформувало нову структуру ризиків, яка потребує швидкої та скоординованої відповіді з боку державних і недержавних інституцій. Однак, як показує досвід 2022–2024 років, механізми оперативного реагування виявилися не до кінця підготовленими до таких надзвичайних умов.

Одним із вразливих елементів інституційної підтримки залишається слабкий розвиток систем аграрної кооперації. Кооперативи, які в країнах ЄС виконують важливу функцію посилення економічної стійкості фермерів, в Україні поки що не набули належного поширення. Серед основних бар'єрів — нестача довіри, обмежена правова підтримка, а також фрагментарна державна допомога. Вирішення цих питань може стати важливим кроком до формування ефективного механізму колективного представництва інтересів фермерів.

У період трансформаційної економіки фермерські господарства в Україні працюють в умовах несталої інституційної ситуації. Наявні коливання у державній аграрній політиці, а також відсутність довгострокової,

послідовної стратегії підтримки фермерства змушують суб'єктів господарювання адаптуватися до поточних обставин, а не керуватися стабільними правилами гри. Унаслідок цього домінує короткострокове тактичне планування, що не сприяє інвестиціям у технологічне оновлення та модернізацію виробничої бази.

Особливої уваги потребує питання кадрової спроможності органів місцевого самоврядування та регіонального управління. Обмежений рівень фахових компетенцій, а також формалізований підхід до реалізації аграрних програм ускладнюють трансформацію політик підтримки в дієві механізми розвитку фермерства. У цьому контексті людський капітал у системі публічного управління слід розглядати як один із ключових факторів, що визначає ефективність інституційного середовища.

Також актуальною є проблема обмеженої інтеграції фермерів у горизонтальні та вертикальні виробничі мережі. Ізольованість виробників зменшує їхні можливості впливати на ринок, налагоджувати ефективні канали збуту та взаємодіяти з постачальниками на вигідних умовах. Причини цього криються не лише в історично сформованих соціально-культурних установках, а й у недостатньо розвинутій інфраструктурі підтримки кооперації з боку держави та профільних інституцій.

Значна частина інституційних обмежень має накопичувальний (кумулятивний) характер, а їхній деструктивний вплив посилюється в умовах системних викликів. Повномасштабна війна в Україні стала потужним зовнішнім шоком, що висвітлив приховані дисфункції в інституційній структурі аграрного сектору. У мирний період багато проблем частково нейтралізувалися за рахунок неформальних практик і адаптаційних стратегій фермерів. Проте в умовах воєнної економіки саме інституційна уразливість почала відігравати визначальну роль, впливаючи на всі аспекти функціонування сільськогосподарських виробників. Систематизовані наслідки впливу війни на діяльність фермерських господарств узагальнено в таблиці 2.

Таблиця 2 Комплексна характеристика дестабілізуючих чинників у діяльності фермерських господарств (2022–2024 рр.)

Тип дестабілізуючого чинника	Форма прояву	Оцінка впливу на діяльність господарств
Фізичний	Мінування, обстріли, знищення інфраструктури	Переривання діяльності, втрати техніки
Логістичний	Руйнування шляхів, обмеження перевезень	Порушення ланцюгів постачання
Фінансовий	Втрата платоспроможності, зростання витрат	Неможливість інвестування
Інституційний	Відсутність механізмів компенсації, недоступність кредитів	Зниження мотивації до продовження діяльності
Ресурсний	Дефіцит насіння, добрив, пального	Зменшення врожайності, збитки

Джерело: узагальнено автором за даними [2; 6; 7; 13], з урахуванням емпіричних спостережень 2022–2024 рр.

Представлені в таблиці дані свідчать про багатомірний характер впливу воєнної економіки на аграрну сферу. Найбільш критичними стали фізичні загрози, руйнування інфраструктури та фінансова нестабільність, які безпосередньо загрожують безперервності виробництва й здатності фермерів до самостійного відновлення. Особливої уваги потребує інституційний компонент: відсутність ефективних механізмів компенсацій, недоступність фінансування та слабка адміністративна підтримка знижують мотивацію до продовження діяльності в секторі.

Суттєвим викликом для розвитку сільського господарства залишається просторово нерівномірний доступ до ключових інституцій. У прикордонних та прифронтових районах спостерігається обмежена присутність банківських структур, консультаційних сервісів і логістичних операторів. Це обмежує можливості окремих фермерських господарств, звужуючи доступ до фінансових, організаційних і логістичних ресурсів. У результаті формуються передумови для інституційної уразливості, яка ускладнює не лише перспективи розвитку, а й збереження базових економічних функцій господарств.

Додатковим обтяжуючим фактором виступає недостатня врегульованість аспектів аграрної безпеки. У багатьох регіонах зберігається актуальність питань фізичної охорони майна, доступу до безпечних ресурсів і збереження інфраструктурних об'єктів. У зв'язку з цим фермери нерідко змушені самостійно забезпечувати захист своїх активів, що супроводжується додатковими витратами. У деяких випадках господарства змушені тимчасово призупиняти діяльність або залишати виробничі площі. Подібні обставини суперечать принципам сталого розвитку та потребують удосконалення механізмів інституційної підтримки.

У цілому спостерігається брак ефективних механізмів зворотного зв'язку між сільськогосподарськими виробниками та державними інституціями. Формат діалогу часто обмежується участю у формальних дорадчих структурах, які, на жаль, не завжди забезпечують відображення реальних потреб фермерів у процесі розробки політики. Це знижує адаптивність аграрної політики до регіональних особливостей, що в умовах війни потребує особливої уваги.

Проблематика правового статусу фермерських господарств в Україні набуває особливої актуальності в умовах воєнного часу, коли аграрний сектор залишається одним із ключових елементів економічної стійкості держави. Незважаючи на стратегічне значення фермерства, його нормативне визначення досі не є цілісним. У чинному законодавстві спостерігається фрагментарність у підходах до регулювання особистих селянських господарств, сімейних ферм та індивідуальних сільськогосподарських підприємств. Відсутність

чіткого системного підходу ускладнює проведення узгодженої земельної, податкової та інвестиційної політики щодо цих суб'єктів.

Зазначена нормативна неузгодженість ускладнює реалізацію економічних інтересів фермерів на практиці. Необхідність постійно адаптуватися до змін у правовому полі знижує ефективність господарювання, особливо в умовах невизначеності та ризиків, спричинених війною. Варто також зазначити, що податкове навантаження, яке покладається на фермерські господарства, не завжди відповідає їхнім фінансовим можливостям. Система оподаткування часто характеризується низьким рівнем гнучкості, складністю механізмів нарахування та частими змінами ставок. Відсутність стабільних пільгових режимів у періоди криз додатково послаблює економічну спроможність дрібних аграрних виробників.

У цьому контексті важливим завданням є поступове усунення інституційних дисбалансів шляхом впровадження системного підходу до регулювання фермерської діяльності. Насамперед, доцільним виглядає перегляд чинної нормативно-правової бази з метою її адаптації до сучасних умов. Застарілі, неузгоджені або надмірно бюрократичні положення мають бути замінені на прозорі, доступні та орієнтовані на підтримку агровиробника механізми.

Однією з ключових умов формування стабільного фермерського середовища є забезпечення гарантованого доступу до земельних ресурсів. Це потребує вдосконалення процедур реєстрації права власності та оренди, посилення правового захисту від неправомірного втручання в господарську діяльність, а також розроблення механізмів пріоритетного залучення дрібних виробників до участі в земельних аукціонах. В умовах війни особливо актуальним є закріплення довгострокової оренди як інституційного інструмента, що дозволяє аграрію реалізовувати стратегічні плани, зберігаючи при цьому передбачуваність і стабільність.

Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною війною в Україні, вимагають перегляду традиційних підходів до державної підтримки аграрного сектору. Чинна система допомоги здебільшого базується на загальних, часто формальних програмах, які не враховують різноманітності потреб виробників та специфіки регіонального розвитку. Такий підхід знижує ефективність підтримки та обмежує її вплив на стійкість сільськогосподарських суб'єктів, особливо у прифронтових зонах.

Важливо переходити до результатоорієнтованих механізмів підтримки. Доцільним виглядає впровадження цільових дотацій, адаптованих до масштабів господарств і рівня їх економічного розвитку. Це дозволить адресно спрямовувати ресурси туди, де їх ефект буде найбільш відчутним. У воєнних умовах пріоритетними мають бути податкові

пільги для агровиробників у зонах бойових дій або на територіях із підвищеним рівнем ризику, а також механізми компенсації втрат, спричинених військовими діями. Такі інструменти могли б посилити фінансову стійкість фермерських господарств та зменшити ризики їх зникнення з аграрного ринку.

Однак практична реалізація цих заходів потребує належного нормативного супроводу, прозорості критеріїв відбору та запровадження механізмів незалежного моніторингу. Лише за таких умов можливе забезпечення довіри аграрної спільноти до інституцій держави та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Один із ключових викликів у процесі повоєнного відновлення — реабілітація аграрної інфраструктури в регіонах, що зазнали значних руйнувань. В цьому контексті перспективним виглядає створення спеціалізованих інституційних форм — зокрема, аграрних відновлювальних хабів або спеціальних економічних зон. Їх доцільно розглядати як простори комплексної взаємодії державних інституцій, міжнародних донорів і місцевих громад з метою відбудови господарств. Водночас, варто критично врахувати ризики фрагментації управлінських повноважень та потребу в чітко прописаних механізмах координації.

Реалізація таких ініціатив потребує нормативної стабільності та прозорості. Доцільно передбачити правові гарантії для інвесторів, а також тимчасове запровадження спрощених податкових режимів для відновлюваних територій. Важливо, щоб податкові стимули не стали джерелом фіскального дисбалансу, тому необхідно розробити моделі, що враховують як потреби бізнесу, так і обмеження державного бюджету. Не менш актуальним є забезпечення фермерам доступу до технічної допомоги, зокрема шляхом залучення міжнародної експертизи.

Паралельно з економічним оновленням потрібне глибше переосмислення інституційної ролі органів місцевого самоврядування. Надання громадам ширших повноважень у сфері земельних відносин, розподілу державної підтримки та залучення інвестицій є важливим кроком. Проте ефективність

таких рішень значною мірою залежить від уточнення у законодавстві функцій і відповідальності органів місцевої влади. Недостатня правова визначеність у цих питаннях може знизити управлінську ефективність і породити конфлікти повноважень.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що реалізація економічних інтересів фермерських господарств в Україні суттєво ускладнюється низкою інституційних дисбалансів. До ключових проблем належать правова фрагментарність, обмежений доступ до ресурсів, неузгодженість державної підтримки та слабка включеність фермерів у процеси прийняття рішень. В умовах повномасштабної війни ці бар'єри посилюються, що вимагає системної реакції з боку інституцій держави та громадянського суспільства.

Актуальним викликом залишається відсутність довгострокової, скоординованої політики підтримки фермерства, адаптованої до умов воєнної та післявоєнної економіки. Існуючі механізми державної допомоги потребують перегляду з урахуванням специфіки дрібних і середніх агровиробників, особливо в прикордонних і прифронтових районах. Ефективна інституційна підтримка має спиратися на принципи адресності, передбачуваності та відкритості.

Поряд з цим важливим напрямом є вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності фермерських господарств. Це передбачає як уточнення правового статусу різних організаційно-правових форм аграрних суб'єктів, так і спрощення процедур доступу до земельних, фінансових та інформаційних ресурсів. Особливу увагу слід приділити механізмам забезпечення прав власності та оренди на землю.

Перспективними є також дослідження, спрямовані на вивчення інституційної взаємодії між фермерами, органами місцевого самоврядування, державними структурами та міжнародними партнерами. У цьому контексті доцільним виглядає аналіз моделей публічно-приватного партнерства, а також розвиток аграрної кооперації як чинника посилення економічної стійкості фермерських господарств.

Література:

1. Смесова В. Л. Економічні інтереси у системі відтворення економічних відносин: динаміка змін та інституційний вплив влади-власності : монографія. Дніпро : ДВНЗ УДХТУ, 2019. 307 с.
2. Богдан Н. М. Узгодження економічних інтересів як ресурсне забезпечення регіонального розвитку. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3, № 1. С. 6–19.
3. Глубіш Л. Я. Теоретичні платформи груп економічних інтересів та їх узгодження в ході ринкової взаємодії. *Економіка та держава*. 2015. № 12. С. 17–23.
4. Діденко О. М. Теоретичне дослідження науково-методичних підходів до дослідження сутності поняття «економічний інтерес». *Науковий вісник «Демократичне самоврядування»*. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_33.
5. Зозульов О. В., Полторак К. А. Роль інтернет-технологій у процесі узгодження економічних інтересів суб'єктів ринку. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2013. № 10. С. 399–403.
6. Івашина С. Ю., Івашина О. Ф. Інституціональна економіка : навч. посіб. Дніпро : УМСФ, 2018. 132 с.

7. Дубініна М. В. Вплив інституціонального середовища на реалізацію регіональних економічних інтересів. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2012. Вип. 30. С. 58–61.
8. Крюкова І. О. Єдність та суперечність у системі економічних інтересів. *Вчені записки* : зб. наук. пр. / Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2010. Вип. 12. С. 37–42.
9. Лазебник Л. Л. Економічні інтереси в системі механізмів державного впливу на економіку. *Економічний вісник НГУ*. 2019. № 2(66). С. 18–29.
10. Левченко Д. В. Проблеми встановлення сутності категорії «інтерес». *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 455–461.
11. Нікішина О. В. Узгодження економічних інтересів суб'єктів інтегрованого зернового ринку України. *Економічні інновації* : зб. наук. пр. Одеса : ІПРЕД НАН України, 2012. Вип. 51. С. 298–306.
12. Новікова Н. Л. Державне регулювання економічних інтересів аграрної сфери : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.01. Київ, 2016. 360 с.
13. Радіонов Ю. Д. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 24–30.
14. Рябцева Н. В., Алсуф'єва О. О. Особливості узгодження економічних інтересів суб'єктів інноваційної діяльності на нанорівні. *Академічний огляд*. 2015. № 1(42). С. 23–28.
15. Ляшенко О. М. Економічні інтереси стейкхолдерів підприємства: діалектична взаємодія, систематизація, вибір способів узгодження. *Вісник ТНЕУ*. 2013. № 2. С. 54–61.
16. Сак Т. В. Економічні інтереси малого підприємництва як об'єкт захисту. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 22. С. 67–71.

References:

1. Smiesova, V. L. (2019). *Ekonomichni interesy u systemi vidtvoрення ekonomichnykh vidnosyn: Dynamika zmin ta instytutsiinyi vplyv vlady-vlasnosti* [Economic interests in the system of reproduction of economic relations: Dynamics of changes and institutional influence of power-property]. Dnipro: DVNZ UDKHTU.
2. Bohdan, N. M. (2018). Uzgodzhennia ekonomichnykh interesiv yak resursne zabezpechennia rehionalnoho rozvytku [Coordination of economic interests as a resource for regional development]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 3(1), 6–19.
3. Hlubysh, L. Ya. (2015). Teoretychni platformy hrup ekonomichnykh interesiv ta yikh uzgodzhennia v khodi rynkovoi vzaiemodii [Theoretical platforms of economic interest groups and their coordination in the course of market interaction]. *Ekonomika ta derzhava*, 12, 17–23.
4. Didenko, O. M. (2013). Teoretychne doslidzhennia naukovykh-metodychnykh pidkhodiv do doslidzhennia sutnosti poniattia "ekonomichni interesy" [Theoretical study of scientific-methodological approaches to the concept of "economic interest"]. *Naukovyi visnyk "Demokratychnе samovriaduvannia"*, 12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_33
5. Zozuliov, O. V., & Poltorak, K. A. (2013). Rol internet-tehnolohii u protsesi uzgodzhennia ekonomichnykh interesiv subiektiv rynku [The role of Internet technologies in coordinating the economic interests of market actors]. *Ekonomichni visnyk NTUU "KPI"*, 10, 399–403.
6. Ivashyna, S. Yu., & Ivashyna, O. F. (2018). *Instytutsiina ekonomika* [Institutional economics]. Dnipro: UMSF.
7. Dubinina, M. V. (2012). Vplyv instytutsiinoho seredovyscha na realizatsiiu rehionalnykh ekonomichnykh interesiv [Influence of the institutional environment on the realization of regional economic interests]. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Seriya: Ekonomichni nauky*, 30, 58–61.
8. Kriukova, I. O. (2010). Yednist ta superechnist u systemi ekonomichnykh interesiv [Unity and contradiction in the system of economic interests]. *Vcheni zapysky*, 12, 37–42.
9. Lazebnyk, L. L. (2019). Ekonomichni interesy v systemi mekhanizmv derzhavnoho vplyvu na ekonomiku [Economic interests in the system of state influence mechanisms on the economy]. *Ekonomichni visnyk NGU*, 2(66), 18–29.
10. Levchenko, D. V. (2011). Problemy vstanovlennia sutnosti katehorii "interes" [Problems of defining the essence of the category "interest"]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 60, 455–461.
11. Nikishyna, O. V. (2012). Uzgodzhennia ekonomichnykh interesiv subiektiv intehrovanoho zernovoho rynku Ukrainy [Coordination of economic interests of actors in Ukraine's integrated grain market]. *Ekonomichni innovatsii*, 51, 298–306.
12. Novikova, N. L. (2016). *Derzhavne rehuliuвання ekonomichnykh interesiv ahrarnoi sfery* [State regulation of economic interests in the agricultural sphere] (Doctoral dissertation, Kyiv).
13. Radionov, Yu. D. (2017). Instytuty ta yikh rol u rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Institutions and their role in the development of the national economy]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 3, 24–30.
14. Riabtseva, N. V., & Alsufieva, O. O. (2015). Osoblyvosti uzgodzhennia ekonomichnykh interesiv subiektiv innovatsiinoi diialnosti na nanorivni [Peculiarities of coordination of economic interests of innovation actors at the nano level]. *Akademichnyi ohliad*, 1(42), 23–28.
15. Liashenko, O. M. (2013). Ekonomichni interesy steikholderiv pidpriemstva: dialektychna vzaiemodiia, systematyzatsiia, vybir sposobiv uzgodzhennia [Economic interests of enterprise stakeholders: dialectical interaction, systematization, and coordination methods]. *Visnyk TNEU*, 2, 54–61.
16. Sak, T. V. (2014). Ekonomichni interesy maloho pidpriemnytstva yak ob'iekt zakhystu [Economic interests of small enterprises as an object of protection]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 22, 67–71.

